

Limitele controlului judecătoresc asupra hotărârii arbitrale

Limits of judicial review of the arbitral award

Asist. univ. dr. **Cătălin LUNGĂNAȘU***

Universitatea de Vest din Timișoara

Facultatea de Drept

Prof. univ. dr. **Claudia ROȘU****

Universitatea de Vest din Timișoara

Facultatea de Drept

Abstract

The article analyzes the differences that determine the parties to resort to the arbitral procedure, compared to the common law justice. One of the economic advantages of arbitration is conferred by the lower fees that must be paid compared to the summons to the ordinary courts.

Also, the court's review for the verification of the arbitral award is limited to a court award. Consequently, the authors plead for recourse, where the law allows, to the settlement of disputes between the parties through arbitral proceedings.

Keywords: arbitral award; annulment action; appeal; stamping; court decision; appeals.

Rezumat

În articol sunt analizate diferențele care determină părțile să recurgă la procedura arbitrală, față de justiția de drept comun.

Unul dintre avantajele economice ale arbitrajului este conferit de taxele mai reduse care trebuie achitate față de cererile de chemare în judecată adresate justiției de drept comun.

De asemenea, controlul instanței de judecată pentru verificarea hotărârii arbitrale este limitat față de o hotărâre judecătorească.

În consecință, autorii pledează pentru recurgerea, acolo unde legea permite, la soluționarea prin procedura arbitrală a litigiilor dintre părți.

* catalin.lunganasu@e-uvt.ro.

** claudia.rosu@e-uvt.ro.

Cuvinte-cheie: hotărâre arbitrală; acțiune în anulare; recurs; timbrare; hotărâre judecătorească; căi de atac.

1. Preliminarii

Conceptul de arbitraj este folosit cel mai adesea în două accepțiuni foarte precise, respectiv pentru a desemna organul însărcinat cu soluționarea unui litigiu pe cale amiabilă și spre a determina chiar existența unei proceduri speciale de soluționare a litigiilor de drept privat⁴⁸⁹.

Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă⁴⁹⁰ reglementează arbitrajul privat voluntar. Normele cuprinse în Codul de procedură civilă reprezintă dreptul comun în materie de arbitraj. Cartea a IV-a, art. 541-621 C. pr. civ., este consacrată arbitrajului. De la început se subliniază în art. 541 C. pr. civ. că arbitrajul este o jurisdicție alternativă, având caracter privat. Cuprinsul alin. (1) al art. 541 C. pr. civ. confirmă natura jurisdicțională a procedurii, similară celei a justiției statale⁴⁹¹.

Având caracter alternativ la jurisdicția de stat, părțile vor putea decide dacă apelează la instanțele de drept comun sau la arbitraj.

Sublinierea acestei trăsături de către noul Cod de procedură civilă este în concordanță cu rolul sporit al arbitrajului în lumea contemporană și, mai ales, cu preocupările existente în plan legislativ în legătură cu imperativul identificării unor căi alternative de soluționare a litigiilor civile și nu numai. Or, arbitrajul constituie⁴⁹² o *bună alternativă la justiția statală* (s. n.).

2. Alegerea soluționării litigiilor prin procedura arbitrajului

Pentru ca părțile să supună litigiul intervenit între ele pe calea arbitrajului, trebuie să fie încheiată în scris, sub sancțiunea nulității, o convenție arbitrală.

Convenția arbitrală, cunoscută și sub denumirea de „compromis” sau clauză compromisorie, reprezintă acordul dintre părți cu privire la soluționarea unui eventual litigiu, care s-ar putea naște din derularea unui contract, de un tribunal arbitral.

Ea se poate încheia fie sub forma unei clauze compromisorii, înscrisă în contractul principal, fie sub forma unei înțelegeri de sine stătătoare, denumită compromis⁴⁹³.

⁴⁸⁹ I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, art. 1-1133, Editura C.H. Beck, București, 2013, p. 799.

⁴⁹⁰ Legea nr. 134/2010 a fost republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 247 din 10 aprilie 2015, cu modificările și completările ulterioare.

⁴⁹¹ F.G. Păncescu, *Comentariu (la art. 541)*, în *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole* (coordonator G. Boroș), vol. II, Art. 527-1133, Editura Hamangiu, București, 2013, p. 23; A. Severin, *Considerații asupra reglementării arbitrajului în noul Cod de procedură civilă – cu specială privire la arbitrajul instituționalizat*, în *Revista Dreptul* nr. 1/2011, p. 41.

⁴⁹² I. Leș, *op. cit.*, p. 802.

⁴⁹³ C. Roșu, *Drept procesual civil. Partea specială*, ediția a 12-a, Editura C.H. Beck, București, 2023, p. 235.

Prin clauza compromisorie, părțile convin ca litigiile ce se vor naște din contractul în care este inserată sau în legătură cu acesta să fie soluționate pe calea arbitrajului, arătându-se numele arbitrilor sau modalitatea de numire a lor.

Clauza care atrage competența instanței de arbitraj însă poate să rezulte nu numai dintr-o mențiune expresă scrisă în acest sens, ci și când recurgerea la arbitraj a fost convenită prin schimb de corespondență, indiferent de forma acesteia, sau schimb de acte procedurale.

Correspondența dintre părți se poate realiza prin orice formă care asigură transmiterea informației și dovada comunicării. Prin urmare, se poate recurge la diverse mijloace de comunicare: poștă obișnuită, fax, poștă electronică etc.

Existența convenției arbitrale poate rezulta și din înțelegerea scrisă a părților făcută în fața tribunalului arbitral.

Odată încheiată în mod valabil, convenția arbitrală exclude, pentru litigiul care face obiectul ei, competența instanțelor judecătorești.

Pentru alegerea procedurii arbitrale în vederea unor litigii viitoare, pe lângă avantajele certe ale arbitrajului, cum sunt: celeritatea (în principiul un litigiu arbitral trebuie soluționat în termen de 6 luni de la data constituirii tribunalului arbitral); confidențialitatea; suplețea procedurii, părțile pot avea în vedere și costurile pe care le implică această procedură.

Astfel, de exemplu, dacă părțile urmăresc să aleagă arbitrajul organizat de Curtea de Arbitraj de pe lângă Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Timiș, vor verifica taxele pe care vor trebui să le achite.

Din *Normele privind taxele și cheltuielile arbitrale ale Curții de Arbitraj de pe lângă Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Timiș*⁴⁹⁴, reies următoarele categorii de taxe, detaliate în Anexa nr. 1:

1. taxa minimă = 600 lei
2. până la 3.000 lei, taxa = 600 lei
3. între 3.000 lei și 7.000 lei, taxa = 700 lei
4. între 7.000 lei și 19.000 lei, taxa = 700 + 6% pentru ce depășește 3.000 lei
5. între 19.000 lei și 38.000 lei, taxa = 1.400 lei + 5% pentru ce depășește 19.000 lei
6. între 38.000 lei și 190.000 lei, taxa = 2.300 lei + 4% pentru ce depășește 38.000 lei
7. peste 190.000 lei, taxa = 5.500 lei + 1,5% pentru ce depășește 190.000 lei.

În schimb, pentru o cerere adresată instanței de judecată potrivit art. 3 alin. (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru⁴⁹⁵, justițiabilii trebuie să plătească următoarele taxe:

(1) Acțiunile și cererile evaluabile în bani, introduse la instanțele judecătorești, se taxează astfel:

⁴⁹⁴ https://www.cciat.ro/cciat_REGULAMENTE_REGULI_DE_PROCEDUR%C4%82_%C8%98I_NORME_DE_TAXARE_APLICABILE_DE_LA_DATA_DE_01_01_2024.

⁴⁹⁵ Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 392 din 29 iunie 2013, cu modificările și completările ulterioare.

- a) până la valoarea de 500 lei – 8%, dar nu mai puțin de 20 lei;
- b) între 501 lei și 5.000 lei – 40 lei + 7% pentru ce depășește 500 lei;
- c) între 5.001 lei și 25.000 lei – 355 lei + 5% pentru ce depășește 5.000 lei;
- d) între 25.001 lei și 50.000 lei – 1.355 lei + 3% pentru ce depășește 25.000 lei;
- e) între 50.001 lei și 250.000 lei – 2.105 lei + 2% pentru ce depășește 50.000 lei;
- f) peste 250.000 lei – 6.105 lei + 1% pentru ce depășește 250.000 lei.

În acest sens, părțile analizează raportul dintre beneficii și costuri care pot influența decizia de afaceri, în sensul alegerii sau, dimpotrivă, al respingerii clauzei arbitrale la momentul încheierii contractului, întrucât toate aceste costuri de executare trebuie să fie avute în vedere drept costuri contractuale; într-o anumită măsură (în care există riscul de neexecutare), acestea trebuie internalizate și asumate ca atare de către fiecare contractant.

3. Limitele controlului judecătoresc asupra hotărârii arbitrale

Pentru determinarea acestor limite vom exemplifica cu o situație din practica judiciară, în care instanța de judecată a fost sesizată cu o cerere vizând verificarea hotărârii arbitrale, care a fost respinsă⁴⁹⁶.

Pe rolul Tribunalului Timiș a fost înregistrată cererea de verificare sentință arbitrală formulată de reclamanta S.C. „S.I.” S.R.L., în contradictoriu cu pârâta I.C. S.R.L., întemeiată pe art. 603 alin. (3) C. pr. civ., prin care s-a solicitat instanței admiterea și constatarea îndeplinirii condițiilor formale de verificare a hotărârii cu consecința radierii dreptului de suprafață, așa cum s-a dispus prin sentința arbitrală nr. X/2022.

Având în vedere procedura necontencioasă de soluționare, așa cum rezultă și din motivarea Deciziei nr. 1/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii⁴⁹⁷ referitor la interpretarea și aplicarea art. 603 alin. (3) C. pr. civ., reclamanta a solicitat instanței să procedeze la soluționare în camera de consiliu fără citarea părților.

În motivarea cererii, reclamanta a învederat că, în fapt, la data de 21.02.2022, Curtea de Arbitraj Timișoara s-a pronunțat în dosarul nr. X/2020 prin Sentința arbitrală nr. X/2022 în sensul admiterii cererii de chemare în judecată formulate de reclamantă cu consecința încetării Contractului reprezentând Promisiunea de Schimb din 2018 și Contractul de constituire a dreptului de suprafață nr. X/19.04.2018 autentificat la B.N.P.X., ca efect al denunțării unilaterale dispuse de reclamantă, în temeiul art. 2.4 din Promisiunea de schimb din 2018 și art. X din Contractul autentic de constituire a dreptului de suprafață nr. X/12018 autentificat la B.N.P.X.

Încetarea actului juridic ce a constituit dreptul de suprafață duce la radierea dreptului de suprafață notat în cartea funciară X Timișoara.

⁴⁹⁶ Sentința civilă nr. 174/PI/2022, pronunțată de Tribunalul Timiș, Secția I civilă (nepublicată).

⁴⁹⁷ Decizia nr. 1/2022 referitoare la interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 603 alin. (3) C. pr. civ. a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 284 din 24 martie 2022.

În acest sens s-a dispus și prin sentința arbitrală nr. X/2022 încetarea raporturilor contractuale ce au dus la constituirea dreptului de suprafață și radierea notării dreptului de suprafață din cartea funciară.

Cu toate acestea, în soluționarea cererii nr. X/2022 privind radierea suprafeței, Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Timiș, Biroul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Timișoara, prin încheierea nr. X/2022, a respins cererea de radiere a dreptului de suprafață cu privire la imobilul înscris în cartea funciară nr. X Timișoara în foaia C – SARCINI, considerând că nu se poate dispune măsura în lipsa unei hotărâri de verificare a sentinței arbitrale în raport cu prevederile art. 603 alin. (3) C. pr. civ.

Văzând soluția pronunțată de Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Timiș prin încheierea de respingere a cererii nr. X/2022 referitor la radierea din cartea funciară nr. X Timișoara a notării dreptului de suprafață, reclamanta solicită instanței să efectueze aplicarea prevederilor art. 603 alin. (3) C. pr. civ. așa cum sunt ele statornicite și prin Decizia nr. 1/2022 a ICCJ privind soluționarea unui recurs în interesul legii.

Reclamanta a susținut că în doctrină s-a arătat că verificarea pe care o realizează instanța de judecată pe temeiul art. 603 alin. (3) C. pr. civ. nu poate viza legalitatea hotărârii arbitrale, ea fiind supusă exclusiv acțiunii în anulare, pentru motivele și în condițiile prevăzute de art. 608 C. pr. civ., ci, cel mult, condițiile exterioare de regularitate și achitare a impozitului privind transferul dreptului de proprietate.

Reclamanta arată că hotărârea arbitrală spre a cărei verificare tinde nu a fost atacată cu cerere în anulare.

Observând îndeplinite condițiile privitoare la verificarea sentinței arbitrale nr. X/2022 și îndeplinirea procedurilor prevăzute de lege, reclamanta solicită a dispune înregistrarea în cartea funciară a mențiunilor privind radierea dreptului de suprafață.

În drept, reclamanta s-a prevalat de disp. art. 603 alin. (3) C. pr. civ.

În probațiune, a depus hotărârea arbitrală nr. X/2022; încheierea O.C.P.I. nr. 99019/2022.

Analizând acțiunea prin prisma motivelor formulate, a apărărilor invocate și a probelor administrate, Tribunalul a reținut următoarele:

Prin cererea formulată, petenta a solicitat verificarea sentinței arbitrale în temeiul art. 603 alin. (3) C. pr. civ., respectiv de a constata îndeplinite condițiile formale de verificare a hotărârii cu consecința radierii dreptului de suprafață, așa cum s-a dispus prin sentința arbitrală nr. X/2022.

Având în vedere procedura necontencioasă de soluționare, așa cum rezultă și din motivarea Deciziei nr. 1/2022 a ICCJ în soluționarea recursului în interesul legii referitor la interpretarea și aplicarea art. 603 alin. (3) C. pr. civ., petenta a solicitat instanței să procedeze la soluționare în camera de consiliu fără citarea părților. Totuși, în raport de dispozițiile art. 532 alin. (1) C. pr. civ., Tribunalul a apreciat că se impune soluționarea cauzei cu citarea părților.

Se reține că, în fapt, Curtea de Arbitraj Timișoara s-a pronunțat în dosarul nr. X/2020 prin Sentința arbitrală nr. X/21.02.2022 în sensul admiterii cererii de chemare în judecată formulate de petentă cu consecința încetării Contractului reprezentând Promisiunea de

Schimb din 2018 și Contractul de constituire a dreptului de superficie nr. X/2018 autentificat la B.N.P.X., ca efect al denunțării unilaterale dispuse de petentă, în temeiul art. 2.4 din Promisiunea de schimb din 2018 și art. X din Contractul autentic de constituire a dreptului de superficie nr. X/19.04.2018 autentificat la B.N.P.X. Încetarea actului juridic ce a constituit dreptul de superficie duce la radierea dreptului de superficie notat în cartea funciară nr. X Timișoara. În acest sens s-a dispus prin sentința arbitrală nr. X/2022, respectiv încetarea raporturilor contractuale ce au dus la constituirea dreptului de superficie și radierea notării dreptului de superficie din cartea funciară.

Cu toate acestea, în soluționarea cererii nr. X/2022 privind radierea superficiei, Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Timiș, Biroul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Timișoara, prin încheierea nr. X/2022, a respins cererea de radiere a dreptului de superficie cu privire la imobilul înscris în cartea funciară nr. X Timișoara în foaia C – SARCINI, considerând că nu se poate dispune măsura în lipsa unei hotărâri de verificare a sentinței arbitrale în raport cu prevederile art. 603 alin. (3) C. pr. civ.

Tribunalul a observat că aspectele semnalate de petentă cu referire la încheierea emisă de O.C.P.I. – B.C.P.I. Timișoara reprezintă simple probe în prezenta cauză, iar nu obiectul judecății, raportul juridic respectiv putând forma obiectul unei alte cauze civile prin care, dacă dorește, petenta poate formula calea de atac împotriva încheierii de respingere a cererii de reexaminare, potrivit dispozițiilor legii. Pe cale de consecință, Tribunalul nu va analiza respectiva situație juridică și nici legalitatea ori temeinicia soluției de respingere a cererii petentei în fața O.C.P.I. – B.C.P.I. Timișoara.

De asemenea, Tribunalul nu este sub nicio formă legat de încheierea emisă de O.C.P.I. – B.C.P.I. Timișoara, nici în ceea ce privește starea de fapt, nici dispozițiile aplicabile ori interpretarea dată textelor de lege. Astfel, Tribunalul reține că, potrivit art. 603 alin. (3) C. pr. civ., „în cazul în care hotărârea arbitrală se referă la un litigiu legat de transferul dreptului de proprietate și/sau de constituirea altui drept real asupra unui bun imobil, hotărârea arbitrală se va prezenta instanței judecătorești ori notarului public pentru a obține o hotărâre judecătorească sau, după caz, un act autentic notarial. După verificarea de către instanța judecătorească ori de către notarul public a respectării condițiilor și după îndeplinirea procedurilor impuse de lege și achitarea de către părți a impozitului privind transferul dreptului de proprietate, se va proceda la înregistrarea în cartea funciară și se va realiza transferul de proprietate și/sau constituirea altui drept real asupra bunului imobil în cauză. Dacă hotărârea arbitrală se execută silit, verificările prevăzute în prezentul alineat vor fi efectuate de către instanță, în cadrul procedurii de încuviințare a executării silite”.

Din cele de mai sus rezultă că procedura prevăzută de art. 603 alin. (3) C. pr. civ., într-adevăr una necontencioasă, are rolul unei autentificări a hotărârii arbitrale, fie de instanța de judecată, fie de notarul public. Practic, de aici și rezultă lipsa căii de atac în aprecierea Tribunalului în condițiile în care instanța este chemată a proceda similar unei alte autorități publice în vederea autentificării actului juridic, potrivit art. 269 alin. (1) C. pr. civ., sens în care nu pot exista căi de atac în cazul autentificării judiciare, dar acestea

să nu fie prevăzute în cazul autentificării notariale. Drept urmare, hotărârea instanței emise în condițiile art. 603 alin. (3) C. pr. civ. trebuie să aibă același regim juridic precum actul emis de notarul public, dacă s-ar fi ales acea cale, fiind proceduri alternative.

De asemenea, din textul de lege analizat rezultă o situație derogatorie în care părțile, deși au urmat procedura arbitrală de judecată, sunt totuși nevoite a recurge la o etapă suplimentară constând în autentificarea hotărârii arbitrale, fie pe cale judiciară, fie notarială. Or, fiind în prezența unei norme derogatorii, excepția reglementată nu poate fi interpretată decât restrictiv. Astfel, trebuie observat că art. 603 alin. (3) C. pr. civ. menționează expres că procedura prevăzută de această normă se aplică atunci când hotărârea arbitrală se referă la un litigiu legat de transferul dreptului de proprietate și/sau de constituirea altui drept real asupra unui bun imobil. Altfel spus, trebuie respectate dispozițiile referitoare la *forma autentică* atunci când actul juridic presupune transferul sau constituirea unui alt drept real asupra unui bun imobil în condițiile în care, dacă asemenea operațiuni au loc printr-o hotărâre judecătorească sau printr-un act notarial, forma autentică este respectată *ab initio*. Ca atare, Tribunalul a apreciat că acesta este sensul art. 603 alin. (3) C. pr. civ., acela de a fi respectată forma autentică a actului în ipoteza în care transferul dreptului de proprietate ori constituirea altui drept real asupra unui bun imobil se realizează pe calea unei hotărâri arbitrale.

Or, în prezenta cauză, Tribunalul a observat că hotărârea arbitrală a cărei verificare se solicită nu conține asemenea dispoziții, cum, de altfel, întregul litigiu arbitral purtat între părțile litigante nu a avut un asemenea obiect, ba dimpotrivă, s-a reținut stingerea unui drept real principal. Pe cale de consecință, Tribunalul a reținut că nu sunt incidente dispozițiile art. 603 alin. (3) C. pr. civ. deoarece nu este îndeplinită premisa din norma procesuală menționată. Drept urmare, Tribunalul a respins cererea formulată de petenta S.C. „S.I.” S.R.L. în contradictoriu cu intimata S.C. I.C. S.R.L., având ca obiect verificare hotărâre arbitrală ca nefondată.

Hotărârea tribunalului este definitivă.

Apreciem corectă sentința Tribunalului Timiș, deoarece normele derogatorii nu pot fi extinse la alte situații decât cele strict reglementate de lege.

Menționăm că prin Decizia nr. 1/2022, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii, a stabilit că sintagma referitoare la „verificarea (...) respectării condițiilor” din conținutul art. 603 alin. (3) C. pr. civ. se interpretează în sensul că instanța va proceda doar la analiza condițiilor formale ale hotărârii arbitrale, iar nu și a celor de fond.

În legătură cu această dezlegare s-a arătat că instanța supremă a stabilit interpretarea corectă în privința verificărilor efectuate asupra hotărârii arbitrale⁴⁹⁸.

⁴⁹⁸ C. Roșu, *Considerații privitoare la Decizia nr. 1/2022 referitoare la interpretarea și aplicarea unitară a art. 603 alin. (3) C. proc. civ., recurs în interesul legii*, în volumul *In honorem Lucian Teodor Chiriac. Dreptul – arta binelui și a dreptății*, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 305.

4. Desființarea hotărârii arbitrale versus căile de atac împotriva unei hotărâri judecătorești, din perspectiva costurilor procedurilor

În momentul în care un profesionist în înțelesul dat de art. 3 C. civ. decide să recurgă la arbitraj, va avea în vedere și costurile pentru exercitarea căilor de atac.

Hotărârea arbitrală poate fi atacată numai pe calea acțiunii în anulare pentru motivele expres prevăzute de art. 608 C. pr. civ. [a) litigiul nu era susceptibil de soluționare pe calea arbitrajului; b) tribunalul arbitral a soluționat litigiul fără să existe o convenție arbitrală sau în temeiul unei convenții nule sau inoperante; c) tribunalul arbitral nu a fost constituit în conformitate cu convenția arbitrală; d) partea a lipsit la termenul la care au avut loc dezbaterile și procedura de citare nu a fost legal îndeplinită; e) hotărârea a fost pronunțată după expirarea termenului arbitrajului de 6 luni de la data constituirii, deși cel puțin una dintre părți a declarat că înțelege să invoce caducitatea, iar părțile nu au fost de acord cu continuarea judecății; f) tribunalul arbitral s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut ori a dat mai mult decât s-a cerut; g) hotărârea arbitrală nu cuprinde dispozitivul și motivele, nu arată data și locul pronunțării ori nu este semnată de arbitri; h) hotărârea arbitrală încalcă ordinea publică, bunele moravuri ori dispoziții imperative ale legii; i) dacă, după pronunțarea hotărârii arbitrale, Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra excepției invocate în acea cauză, declarând neconstituțională legea, ordonanța ori o dispoziție dintr-o lege sau dintr-o ordonanță care a făcut obiectul acelei excepții ori alte dispoziții din actul atacat, care, în mod necesar și evident, nu pot fi disociate de prevederile menționate în sesizare].

Potrivit art. 26 alin. (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 80/2013, acțiunea în anularea unei hotărâri arbitrale se taxează cu 100 lei pentru fiecare motiv invocat.

Dacă suntem în prezența unei sentințe judecătorești, de regulă, este recunoscută calea de atac a apelului, problemele de fapt și de drept dezbătute în fața primei instanțe fiind repuse în discuția instanței de apel, care va statua în fapt și în drept.

Potrivit art. 23 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 80/2013, cererile pentru exercitarea apelului împotriva hotărârilor judecătorești se taxează cu 50% din taxa datorată pentru cererea sau acțiunea neevaluabilă în bani, soluționată de prima instanță, respectiv 50% din taxa datorată la suma contestată, în cazul cererilor și acțiunilor evaluabile în bani.

Chiar dacă în ambele situații taxa datorată nu poate fi mai mică de 20 lei, având în vedere sumele ridicate pentru plata taxei de timbru pentru cererile din justiție, pentru acțiunea în anulare fiind o sumă fixă, apreciem că este mai avantajos pentru un profesionist, dar și pentru orice persoană fizică sau juridică să recurgă la arbitraj, deoarece nu riscă să depășească plafonul de 100 de lei.

Menționăm că în cazul acțiunii în anularea unei sentințe arbitrale este puțin probabil să fie invocate mai multe motive.

Împotriva hotărârii pronunțate în acțiunea în anulare este recunoscută calea de atac a recursului, care se timbrează ca și împotriva unei hotărâri judecătorești, adică cu suma de 100 de lei dacă se invocă unul sau mai multe dintre motivele prevăzute la art. 488

alin. (1) pct. 1-7 C. pr. civ. și pentru ultimul motiv de casare recursul se taxează cu 50% din taxa datorată la suma contestată, dar nu mai puțin de 100 lei; în aceeași ipoteză, pentru cererile neevaluabile în bani, cererea de recurs se taxează cu 100 lei.

Motivele de casare reglementate de art. 488 C. pr. civ. vizează numai motive de nelegalitate (1. *când instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale*; 2. *dacă hotărârea a fost pronunțată de alt judecător decât cel care a luat parte la dezbaterile pe fond a procesului sau de un alt complet de judecată decât cel stabilit aleatoriu pentru soluționarea cauzei ori a cărui compunere a fost schimbată, cu încălcarea legii*; 3. *când hotărârea a fost dată cu încălcarea competenței de ordine publică a altei instanțe, invocată în condițiile legii*; 4. *când instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești*; 5. *când, prin hotărârea dată, instanța a încălcat regulile de procedură a căror nerespectare atrage sancțiunea nulității*; 6. *când hotărârea nu cuprinde motivele pe care se întemeiază sau când cuprinde motive contradictorii ori numai motive străine de natura cauzei*; 7. *când s-a încălcat autoritatea de lucru judecat*; 8. *când hotărârea a fost dată cu încălcarea sau aplicarea greșită a normelor de drept material*).

Împotriva hotărârilor pronunțate în apel se poate promova recursul dacă legea recunoaște această posibilitate.

Având în vedere că ambele recursuri, atât împotriva unei hotărâri judecătorești, cât și arbitrale se timbrează la fel, nu există diferențe de apreciere a costurilor pentru a determina părțile să recurgă la arbitraj în detrimentul instanței de drept comun.

Decizia de a recurge la arbitraj se vădește avantajoasă și din punctul de vedere al timbrării în ceea ce privește judecata la instanțele arbitrale și acțiunea în anulare, față de judecata de drept comun și apel.

Legea nr. 220/2022 privind valorificarea adaptată a unor măsuri dovedite benefice pentru instituțiile din domeniul justiției instituite pe perioada stării de alertă declarate în vederea prevenirii și combaterii efectelor pandemiei de COVID-19⁴⁹⁹ a prevăzut în art. 2 alin. (1) că în cauzele civile, când este posibil, cu acordul părților, instanțele judecătorești pot hotărî ca ședințele de judecată să se desfășoare *prin mijloace de telecomunicație audiovizuală (s. n.)* care permit verificarea identității părților și garantează securitatea, integritatea, confidențialitatea și calitatea transmisiunii, dispunând măsurile necesare în acest scop.

Cu toate acestea, procesele civile continuă să se desfășoare în mod obișnuit în sala de judecată, în timp ce în cazul proceselor arbitrale, soluționarea prin modalitatea videoconferinței este folosită din ce în ce mai des.

Această modalitate modernă de desfășurare a ședințelor de judecată în procedura arbitrală scutesc părțile și reprezentanții acestora de cheltuieli cu transportul și cazarea, făcând o economie importantă în bugetul părților implicate în proces.

⁴⁹⁹ Legea nr. 220 din 15 iulie 2022 privind valorificarea adaptată a unor măsuri dovedite benefice pentru instituțiile din domeniul justiției instituite pe perioada stării de alertă declarate în vederea prevenirii și combaterii efectelor pandemiei de COVID-19 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 724 din 19 iulie 2022.

5. Analiza economică a contractului (a compromisului) sau a clauzei compromisorii

Din rândurile de mai sus se pot desprinde mai multe consecințe economice ale convenției părților privitoare la recurgerea la arbitraj ca modalitate de soluționare a posibilului litigiu ce ar decurge din contractul principal încheiat, aspecte care reprezintă, totodată, argumente în plus în favoarea justiției private.

Deși, de regulă, costurile privind litigiile eventuale promovate în legătură cu executarea sau chiar validitatea unui contract încheiat între profesioniști nu reprezintă o analiză economică a contractului, nefiind costuri incluse în evaluarea prestației părților, apreciem totuși că inclusiv aceste aspecte trebuie avute în vedere de părți cu ocazia încheierii contractului. Astfel, aspectele privitoare la durata de soluționare a posibilelor neînțelegeri ulterioare acordului de voință, costurile ce trebuie suportate ori eficacitatea măsurilor reparatorii reprezintă elemente ce influențează cursul raportului contractual chiar în condițiile în care nu intră în categoria costurilor contractuale inițiale.

În acest sens, toate criteriile relaționate executării, chiar silit, a îndatoririlor contractuale credem că ar trebui circumscrise analizei economice a contractului la fel cum sunt apreciate mecanismele de garantare a executării obligațiilor contractuale, spre exemplu, garanțiile reale, personale ori clauzele penale. Astfel cum atare modalități de garantare a executării contractelor nu sunt incluse nemijlocit în costurile contractului, dar indirect ajung să reprezinte componente ale obligațiilor părților, apreciem că și toate aspectele privitoare la modul de soluționare a posibilelor diferende născute din executarea prestațiilor contractuale ar trebui incluse în categoria mai cuprinzătoare a costurilor economice ale contractului. În cele ce urmează, încercăm să amintim cele mai importante componente ale avantajelor recurgerii la instituția arbitrajului comparativ cu procedura judiciară de drept comun.

5.1. Costuri finale mai reduse

În ceea ce privește costurile arbitrajului, chiar dacă se efectuează o comparație între taxele percepute de tribunalul instituționalizat și cele prevăzute pentru cererile adresate instanțelor de judecată de drept comun, apreciem că deznodământul este unul favorabil arbitrajului. O atare concluzie se impune nu doar prin compararea brută a taxelor judiciare de timbru cu taxele procedurii arbitrale, ci și prin luarea în calcul a taxelor percepute pentru căile de atac. Astfel, în cazul procedurii arbitrale, taxa calculată la valoarea obiectului litigiului se datorează o singură dată, aferentă procedurii arbitrale, după care, pentru exercitarea eventualelor căi de atac, sunt prevăzute taxe judiciare de timbru fixe într-un quantum modic, atât în cazul acțiunii în anulare, cât și al recursului.

În schimb, în cazul litigiilor de drept comun, taxa judiciară de timbru – chiar dacă poate fi mai redusă pentru exercitarea acțiunii în primă instanță –, în final ajunge a fi considerabil mai ridicată câtă vreme trebuie luată în considerare și taxa datorată pentru exercitarea căii de atac a apelului. Astfel, potrivit art. 23 alin. (1) lit. b) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 80/2013, se adaugă o taxă judiciară de timbru reprezentând $\frac{1}{2}$ din taxa aferentă sumei contestate. Drept urmare, luând în calcul ipoteza atacării hotărârii

primei instanțe, este limpede că, în final, taxele suportate de partea care pierde litigiul sunt considerabil mai reduse în cazul procedurii arbitrale comparativ cu procedura judiciară de drept comun.

5.2. Timpul de soluționare

Apreciem că elementul „timp” constituie, mai ales în cazul profesioniștilor, un aspect deosebit de relevant în materia executării unui contract, inclusiv în cazul în care nu are și o cuantificare pecuniară determinată. Este adevărat că, de principiu, executarea neconformă sau întârziată a obligațiilor contractuale dă naștere la dreptul creditorului de a pretinde daunele moratorii ori clauza penală pentru neexecutarea obligațiilor la timp (art. 1535, art. 1536 și art. 1539 C. civ.), însă apreciem că problema este numai parțial rezolvată până ce părțile nu au o soluție definitivă asupra diferendului juridic privitor la executarea contractului. Fie că se aduce în discuție desființarea acestuia – spre exemplu, în cazul rezoluțiunii/rezilierii –, fie executarea directă ori prin echivalent, credem că planează în continuare o anumită incertitudine până când soluția cu privire la soarta contractului nu este definitivă. Inclusiv în cazul clauzei penale prevăzute pentru neexecutare (art. 1538 alin. (1) C. civ.), în lipsa unui titlu executoriu, creditorul rămâne în continuare ținut de obținerea unei hotărâri (judecătorești sau arbitrale) definitive pentru a putea demara executarea silită efectivă a cocontractantului ce nu și-a îndeplinit obligațiile contractuale.

Sintetizând cele de mai sus, observăm că elementul „timp” influențează categoric și semnificativ nu doar eficiența contractului, ci însuși conținutul raportului juridic astfel generat, determinând întinderea despăgubirilor ce pot fi pretinse de creditor pentru neexecutarea obligației contractuale de către cocontractant, dar și momentul la care acestea pot deveni efective, respectiv când creanța este certă, lichidă și exigibilă. Pe cale de consecință, durata soluționării diferendului generat de o posibilă neexecutare (totală, parțială sau întârziată) a obligațiilor contractuale ajunge să intre în componența economică a efectelor contractului.

Or, comparând cele două proceduri analizate în prezentul studiu, deși procedura de drept comun este, la nivel declarativ, guvernată de principiul celerității, în realitate noțiunea suportă o serioasă atenuare practică determinată de multiple motive. Contextul judiciar actual confirmă că a devenit deja notorie problema supraaglomerării instanțelor de judecată, iar una dintre consecințele acestei situații se observă în durata procedurilor, atât în ceea ce privește etapa scrisă prealabilă fixării primului termen de judecată, cât și cercetarea judecătorească și, ulterior, redactarea hotărârii pronunțate. Astfel, părțile contractante trebuie să aibă în vedere, în caz de litigiu, împrejurarea că durata de soluționare în fond a cauzei (mai ales dacă luăm în calcul și ipoteza formulării căii de atac a apelului) poate ajunge să fie mare sau chiar foarte mare, împrejurare care face ca hotărârea pronunțată să își piardă din eficacitate – chiar dacă este favorabilă creditorului și sancționează cocontractantul debitor care nu și-a îndeplinit obligațiile contractuale.

Pe de altă parte, procedura arbitrală beneficiază de o reglementare ușor diferită în contextul în care celeritatea este asigurată prin intermediul unei sancțiuni procesuale

specifice – caducitatea arbitrajului. În acest sens, art. 567 C. pr. civ. prevede în mod expres durata de timp în care cauza trebuie soluționată, regula fiind aceea a unui termen de 6 luni de la data constituirii tribunalului arbitral dacă părțile nu au prevăzut altfel. În atare context, celeritatea procedurii este efectiv asigurată, iar durata generală maximă de 6 luni considerăm că reprezintă un termen rezonabil pentru ca raportul juridic contractual dintre părțile litigante să fie rezolvat. Mai mult, spre deosebire de procedura arbitrală, apreciem că un asemenea termen rar poate fi asigurat într-un litigiu în fond în procedura judiciară obișnuită, chiar și numai pentru soluționarea cauzei în primă instanță.

5.3. Confidențialitatea

Un alt element deosebit de important în activitatea profesioniștilor credem că este cel privitor la imagine, respectiv la gradul de încredere și notorietatea de care se bucură pe piață. Deși aceste aspecte sunt mai dificil de cuantificat, efectele pe care le pot produce atingerile aduse imaginii – mai ales când sunt neîntemeiate – devin cât se poate de vizibile în momentul inițierii de noi raporturi contractuale. Ca atare, orice aspect care poate proteja imaginea unui profesionist trebuie luat în considerare în aprecierea efectelor economice ale raporturilor juridice actuale.

Sub acest aspect, desigur că procedura arbitrală este, din nou, favorabilă din moment ce asigură o discreție maximă de la începutul litigiului și până la pronunțarea hotărârii arbitrale. Spre deosebire de procedura judiciară de drept comun, în arbitraj este asigurată o confidențialitate extinsă, astfel încât numai părțile litigante cunosc despre existența procesului arbitral. În schimb, ca regulă, procedura judiciară de drept comun este publică și, de principiu, orice persoană poate cunoaște, cel puțin la nivel pur informativ, despre existența litigiilor anterioare sau *pendinte* ale unui profesionist. Or, o atare abordare diferită poate afecta credibilitatea unui profesionist chiar și atunci când litigiile în care este parte nu sunt generate de vreo posibilă culpă a sa.

5.4. Eficiența

Și acest criteriu de analiză este în favoarea procedurii arbitrale, în detrimentul celei judiciare de drept comun, în condițiile în care nu doar că arbitrajul este o modalitate mai rapidă de soluționare a cauzei, ci și mai eficientă. Astfel, dacă, de regulă, hotărârea pronunțată în prima instanță nu este executorie, întrucât calea de atac a apelului este suspensivă de executare, în materia arbitrajului exercitarea căii de atac a acțiunii în anulare nu produce un asemenea efect. Ca atare, hotărârea arbitrală este executorie de drept de la momentul soluționării cauzei de tribunalul arbitral, ceea ce, ca regulă, nu se poate concluziona în cazul procedurii judiciare de drept comun. În acest sens, amintim dispozițiile art. 468 alin. (5) C. pr. civ., care prevăd expres regula efectului suspensiv de drept a apelului în procedura de drept comun.

Observăm că art. 612 C. pr. civ. permite Curții de apel investite a soluționa acțiunea în anulare să dispună, la cerere, suspendarea executării hotărârii arbitrale în condițiile prevăzute pentru suspendarea executării prevăzute în cazul exercitării căii de atac a

recursului în condițiile dreptului comun. Drept urmare, suntem în prezența unei suspendări judiciare a executării hotărârii arbitrale, cerere care este condiționată, între altele, inclusiv de consemnarea unei cauțiuni în condițiile art. 719 C. pr. civ. și de invocarea unor motive temeinice.

Astfel, spre deosebire de calea de atac a apelului care este mereu deschisă după pronunțarea unei hotărâri în primă instanță (exceptând incidentele procedurale ce nu privesc fondul raportului juridic), în cazul acțiunii în anulare formulate împotriva hotărârii arbitrale nu se va produce efectul suspensiv de drept, ci în condițiile restrictive prevăzute identic pentru ipoteza procedurii de drept comun în cazul recursului. Ca atare, partea interesată poate obține mai repede un titlu executoriu, atât printr-o procedură de judecată cu o durată de timp considerabil mai scurtă, cât și prin aceea că hotărârea arbitrală – ca hotărâre în fond – se bucură de caracterul executorialității, ceea ce nu se reține în cazul sentințelor pronunțate în procedura judiciară de drept comun.

Nu în ultimul rând, dorim să evidențiem și diferența în ceea ce privește competența de soluționare a căilor de atac, respectiv în cazul procedurii arbitrale, acțiunea în anulare va fi de competența Curții de apel indiferent de valoarea obiectului cererii introductive, în timp ce, în cazul procedurii de drept comun, apelul va fi de competența Tribunalului sau a Curții de apel, tocmai în funcție de valoarea obiectului cererii (de regulă), respectiv de identitatea primei instanțe, după cum a fost Judecătoria sau, dimpotrivă, Tribunalul. Or, de aici rezultă că, inclusiv în cazul în care valoarea obiectului cererii este inferioară plafonului prevăzut de art. 94 pct. 1 lit. k) C. pr. civ., în cazul procedurii arbitrale acțiunea în anulare va fi de competența unei instanțe superioare față de instanța competentă a soluționa apelul în procedura de drept comun. Drept urmare, o instanță superioară și mult mai specializată va analiza hotărârea arbitrală comparativ cu ipoteza căii de atac a apelului în procedura de drept comun, atunci când valoarea obiectului cererii a determinat competența în favoarea Judecătoriei ca prima instanță, iar a Tribunalului ca instanță de apel.

5.5. Posibilitatea de alegere a arbitrilor și a procedurii

Total atipic față de procedura de drept comun, arbitrajul permite părților să desemneze arbitrii (art. 556, art. 558 C. pr. civ.) și să stabilească regulile după care litigiul va fi soluționat (art. 576, art. 601 C. pr. civ.), inclusiv în echitate. Asemenea derogări sunt străine procedurii de drept comun, unele fiind chiar interzise. În acest sens amintim dispozițiile art. 200 alin. (1) C. pr. civ., art. 271 lit. n) din Legea nr. 303/2023 și art. 101 alin. (3) din Hotărârea CSM nr. 3243/2022 privind Regulamentul de ordine interioară a instanțelor judecătorești potrivit cărora cauzele sunt repartizate aleatoriu, fiind interzis atât părților, cât și magistraților să aleagă judecătorul care va soluționa litigiul. În schimb, o atare interdicție din procedura de drept comun devine regulă în procedura arbitrală, părțile având posibilitatea de a propune arbitrii, asigurând astfel desemnarea persoanelor pe care le consideră cele mai potrivite pentru judecarea cauzei arbitrale.

De asemenea, deși echitatea nu este străină procedurii de drept comun, aceasta este totuși plasată într-un plan subsidiar conform art. 5 alin. (3) teza finală C. pr. civ., respectiv atunci când nici legea, nici uzanțele și nici aplicarea analogiei nu pot conduce la soluționarea cauzei, instanța trebuie să aibă în vedere cerințele echității atunci când face aplicarea principiilor generale ale dreptului. În schimb, în procedura arbitrală, echitatea poate fi elementul central al soluționării cauzei, potrivit art. 601 alin. (2) C. pr. civ., fără a fi necesară îndeplinirea cerințelor amintite, respectiv imposibilitatea aplicării legii, a uzanțelor ori a analogiei. O atare prevedere o apreciem benefică în raporturile dintre profesioniști, mai ales din perspectiva dinamicii relațiilor contractuale și a diverselor situații neprevăzute care pot apărea, chiar și atunci când nu îndeplinesc cerințele impreviziunii ori ale cazului fortuit. Ca atare, o interpretare a raportului contractual dintre profesioniști din perspectiva echității poate reprezenta – la cererea părților – o modalitate mai eficientă și echilibrată de rezolvare a diferendului dintre părți față de procedura de drept comun, pe care o apreciem a fi mult mai puțin sensibilă la particularitățile specifice fiecărui profesionist aflat într-o situație delicată.

6. Concluzii

Față de argumentele economice și juridice prezentate, apreciem că părțile ar trebui să recurgă mai des la soluționarea litigiilor pe calea arbitrajului.

Numărul mare de litigii existente pe rolul instanțelor de drept comun, avantajele pe care le determină procedura arbitrală reprezintă o alternativă viabilă, care ar conduce la degrevarea rolului instanțelor de drept comun⁵⁰⁰.

⁵⁰⁰ C. Roșu, *Soluționarea litigiilor pe calea arbitrajului, alternativă viabilă la justiția de stat*, în Revista Dreptul nr. 1/2015, p. 118.